

JELZETT MISKOLCI FAZEKASMUNKÁK

BODÓ SÁNDOR

A történeti Magyarország fazekasközpontjainak sajátosságairól viszonylag széles ismeretekkel rendelkezünk.¹ E fazekasközpontok közül azonban kitűnnek ismeretlenségükkel, fel nem dolgozottságukkal pl. Buda, Debrecen vagy Miskolc. Miskolcra a legutóbbi időkig alig tudtunk valamit,² a központ 20. századi továbbélésének emlékeiről pedig csupán apróbb hírlapi közlések jelentek meg.³ Néhány év óta — számbavéve a miskolci fazekasság régi, s újabban fellelt emlékeit — lassan kialakul a miskolci fazekasságról alkotható kép. A produktumok jellegzetességeit leghitelesebben a mesterremekek és a készítés körülményeire vonatkozó jelzésekkel ellátott darabok őrizték meg. Ezúttal így azokat a jelzett edényeket, elsősorban mesterremekeket vesszük sorra, amelyek kétségtelenül Miskolchoz kötődnek.

A fazekasok, de általában a kézműves iparok hiteles „remekműveire”, nem nagyon figyelt mindeddig a kutatás.⁴ *Kresz M.* a fazekasok remekeivel kapcsolatban úgy véli, hogy a darabok gyakran a szokásos edényformát követik, de rendkívül nagy méretben. Idézi az 1574-es kassai kiváltságlevél artikulusát, mely szerint mesterdarabokként egy „három arasz nira és négy uynira magas” fazekat, „egy sefeni korsót” és „egy köblös Abárlót avagy Raitopot” kellett csinálni, valamint „egy Igaz Mészelt, mely se nagyobb se kisebb ne légyen”.⁵ A rimaszombati fazekasok 1807-i céglevele „1 egy Vékás Fazekat, egy 20. húsz itztés butykos korsót és egy negyedrészes tálat” szabott meg remeknek.⁶ Sárospatakról azt tudjuk, hogy ott nagy tálat, s egy hatliteres laposfenekű fazekat készítettek remeknek.⁷ A 18. századi dél-dunántúli (pécsi, ozorai) céglevelekben „egy fazokat, a melynek széli és hossza egy réff lészen, és ahoz kívántató feödöt” írtak elő mesterdarabul.⁸ Mohácson a remeklő korsóslegénynek egy „röf hosszú” és annak megfelelő átmérőjű korsó vagy fazék „felhúzásával”, s az agyag előkészítésével, Sellyén „egy 40 Itzés fazek fődővel egy Réfes lábossal és egy nagy Boros Korsóval” kellett mesterségbeli tudását igazolni.⁹ Marosvásárhelyen 1612-ben úgy szabta meg a céhszabályzat, hogy a legénynek „egy örök (örög) két vedres fazakat, egy két vedres boros korsót, egy örök tálat, az kiben ötven font leves hús levestől ki tsinálhassanak és ugyan azon hús levestől meg abálhassák, olyan abállót egyet és egy tisztességes szeges kályhát” kell remekműként készítenie.¹⁰ *Kresz M.* tanulságként vonja le, hogy „ellentétben a közhittel, a remekmű nem valamilyen erősen díszített különleges darab, hanem a legközönségesebb edény, de igen nagy méretben”.¹¹

A miskolci fazekasok remeklési szokásairól a céh feljegyzéseiből tudunk. Az 1767-ben kelt artikulusok közül az 5. megszabja a mesterréválás rendjét: „Ha valamely Mester Legény Mesteré lenni kívánkoznék, elsőbenis a véget a Czéh Mesternek jelentvén magát jelentő pénzül Czéhnek Ládájába egy forintot fog letenni, azután a Czéhnek Artikulussai minden Taxa nélkül olvastassanak el előtte, e meg lévén a Földes Uraságát minden illendőséggel meg keresse, hogy a helység lakosai közé be vétessék, a holot ez iránt bizonyossá tétetvén, hogy ki tanult Mesterségének próbáját meg tegye, a Czéh által adassék neki a Czéhnek Mesterségéhez tartozandó Remeknek el készítesse, melly ugyan kölcséses, és terhes ne legyen, hanem hogy pénzre könnyen lehessen fordítani,¹² el készülvén pedig a Remek azt a Czéhbeli Mesterek Commissariusnak jelen létében vizsgállyák meg, és ha valamely hejányosságot találnak, az ollyast egy, két, három, legfellyebb négy forintal meg válthattya, ha pedig el készítésében nagy hejányosságok találatnának, vagy más remeket készítsen el, vagy ha a Mesterek úgy ítélni fogják a mesterséget tovább tanullya, de büntetése a miat ne legyen, sőt ha Mesterbeli Taxara valamit már előre fizetet vólna, az is vissza adattassék neki: a ki pedig a Remeket helylesen el készíti, az Czéh által úgy mint Iffíu Mester rendeltetni, és az Uraságnak mint helység Lakossa elő állítatni fog; azután Czéhbeli Taxát tizenöt forintot, melynek felét mingyárt, felét pedig Eszteni-dő folyása alatt a Czéhnek Ládájába le tenni tartozni fog; és így ezen új Mesternek a mesterséget folytatni, Mester Legényeket, és Inasokat föl fogadni, s tartani szabad lészen, egyébként pedig minden vendégeskedések, és iddogálások tiltatnak, nem is lészen szabad ezen Czéhnek az ollyan új Mestereket vagy Ebéd, vagy ital adással akármelly szín alatt terhelni.”¹³

A remekmunkák elkészítésének az éven belül szabott ideje volt. 1780. július 8-án rögzítették, hogy aki céhes mesterré akar lenni, annak „nem lészen szabad” bármikor, „hanem Szent János Napkor vagy Karatsonkor Remekelni, akar Mester ember fia leszen, akar vanderlo, aban semi válogatás nem leszen”.¹⁴ A feljegyzések a remeklés helyét is meghatározzák. 1778. március 12-én úgy rendelkeznek, „hogy amely Iffíu fog remekelni, tehát a Czéh mester házánál” remekeljen,¹⁵ s ez így marad 1878-ig is.¹⁶ 1786. május 14-én azonban már kivételt tesznek: a „Remekes Személynek nem lészen szabad egyebüt sehol más M helyben remek munkáit véghez vinni, ha nem minden ki kötés nélkül az Czéh Mester úr Házánál tartozik az felyebb ki tett Remekét munkálni, ki kötvén pediglen az Mester Ember fiának egyedül tsak az Atya Házánál engedtetik meg az Remeknek végben vitele”.¹⁷ A feladatot — a remeklést — a legény a céh tagjai előtt végezte. 1778-ban „4 B. Czéh Beli mester emberek (vigyázzák a remeklést), amelyeknek tartozni fog az említet személy (a remeklő) ilendő Contentumal leni, . . . amely ideik fognak ott mulatni, ha pedig a remek el készül, Petsetlésére fognak rendeltetni 4 azon említett személyek, vizgalni és bé Petsetelni”.¹⁸ Ez lehetett a helyzet a 19. század második felében is, hiszen 1875-ben rögzítették, hogy „az Remek azonal lágyan megvizsgáltatik”.¹⁹ 1785-ben azonban még a céh „Partialis Gyűlése” alkalmával vizsgálták a legény „Mesterség beli remekét”, s ez hosszú időn át általános volt. A remek azután „az Ns. Czéh tagjaitúl helyesen meg vizgáltatot, azon benne talált hibákért” a mesterjelölt több forintnyi bírságot fizetett.²⁰ Előfordult az is, hogy a céh tagjai komoly okkal méltá-

nyosan ítélték meg a remeket. 1788-ban Ross István remekmunkáját vizsgálta a céh, amely „nemi nemű képen helyesnek talaltatott ki vévén két darab munkáit”. E hibáktól azonban eltekintettek, mivel a jelölt „agyak assas alkalmasagával a földnek reája való szakadasatul mint egy labaira nyomorultá tétetvén, Nyomortul alapotyán az Ns Czéh . . . irgalmasagok indulván” a tagok közé befogadták.²¹

Büntette a céh a remekléssel, a remekmunkákkal kapcsolatos tiszteletlenséget is. 1778. július 21-én a céh Stras János remekmunkáját vizsgálta, s azt „altal vévén az mehely házban az Czeh Mester Uram egyik Legénye Jarovnitzki Ignázt fel fogta egyik Darabot, úgy mint Butykos, és belé fújt, hogy mázt probalta, a másik úgy beli fújt, hogy a feneke mingyárt Ki eset, ezen tselekedetekért a B. Ns. Czéhtül büntettetek egyik Úgy mind Jarovnitzki Ignatz 51 kr., a másik pedig 1 Rfo. és 30 krik.”²²

Az elkészült vizsgadarabok — úgy tűnik — a céh tulajdonát képezték. Erre az a remekkel kapcsolatosan mindenütt előforduló megjegyzés utal, hogy a remeknek „magához való valtságáért” 4 Rf-ot fizetett a legény.²³

A céh működése idején hosszú ideig nem változott a készítendő remekdarabok előírt edényfajtája és mennyisége. Ezeket először 1769-ben határozták meg. Ekkor megjegyzik, hogy „Mivelhogy ezen N. Fazekas (két sorral feljebb: *Fazékjártó*) Czéhnek Mesterségéhez tartozandó Remekek el készítése iránt nem volt meg határozva, hány edényből és hány ittésből álló legyen a Remekek az Mester Legények, mikor Mesterré lenni kívánkozik, arravaló nézve á N. Fazékjártó Czéh egyenlő akarattal rendelték ez alább specificalando edényeket és ha hibák esnek, lesznek büntetésül 4 Rf-ig.

1. Két Mázos Butykos, egyik, egyik 20—20 ittés	Rf 1 × 20
2. Két Mázos fazekat, 30 ittés	Rf 1 × 18
3. Egy pár két fülű Nagy Serpenyút	× 52
4. Egy Singes Tálát	× 21
5. Egy Nogsirt	× 09
6. Egy Messzeles Korsót	× 01” ²⁴

A céh protokollumában azután gyakran fordul elő remekmunkák bemutatása, a hibák miatti büntetés révén. 1775-ben Bernard Mihály „egy nagy 2 fölő fazekat”, „2 nagy butykosokat”, „egy nagy Lábast”, „egy nagy Tálát, Singest”, „egy ezakara való Fazekat”, „egy Meselyes Korsót” készített.²⁵ 1776-ban Görgei Mihály áll a céhbe a következő remekmunkákkal: 2 Bugykos. . . , 2 fölő fazék. . . , 3-dik ismit 2 fölő mazos fazék. . . , 2 Lábas két-két files, 1 Singes Tál. . . , 1 meselyes Korsó. . . ”²⁶ Ugyancsak 1776-ban állt be Hosz György, de remekei mások voltak: „egy singes tálát, 2 Lábas serpenyüket 2 vizes Korsót, 10 Tisz iczés. 1 Nogsirt, 3 Nagy Fazekat, 1 meszelyes Korsót Produkált”.²⁷

Ezek után a céh protokolluma csupán 1847-ben és 1870-ben rögzíti a remekmunkák változását. 1847. március 24-én a céhgyűlés arról határozott, hogy „minden Darab meg kissebítetik és e következőképen lesznek: 1. Két fazék 25., 2. Két butkos 16 Itz., 3. Tál két szukos, 4. Két Vailing 2 szukos, 5. Leibstulba²⁸ való serbi 16. Itze, 6. Meszeles Punctum Korsó. És ezen Darabok ezután mindenkor így tsinálodani fognak.”²⁹ Az 1870. szeptember 25-én tartott közgyűlés a remekdarabok számát csökkentette, s meghatározta, „hogy

az edig Szokásban volt nagy remek darabokat végkipen meg szünteti és kisebbekre le szalítja, Úgy Mind 1^{szer} Egy Kit filú nagy Fazék 24 Itzis 2^{szer} egy butykos 16 Itzis, 3^{szer} egy Ijeli edény 20 Itzés, 4^{szer} egy mij tál 20 tzoloz, 5^{szer} egy vajling 20 tzoloz 6^{szer} pont egy meszelyes Kis Kantsó”.³⁰ 1872 után — 1875-ben — pedig még kevesebbet kívánnak. Ekkor már csupán három darabja van a remek-próbanak: „egy mély tál 20 Czoloz, egy butykos 16 itzes és egy éjeli edény”.³¹

E remek hibáit tekintve kevés feljegyzés szolgál adatokkal. Az 1770-es évekből egy nagy két fülű fazék „bárdolatlan” voltát, „oldalának arcolasa” hibáját, egy labas „fenekének hibáját”, egy nagy singes tál „négy ujjnyira hibájával (kisebbségével), és vikony voltát”, a pontosan egy meszelyes korsó úrméretével: „Meselyivel és Petsétének hibás voltát” róják fel a remeklőnek.³² Ezen túl viszont csupán a hibák pénzbeli értékét jegyzik fel, s még jó, ha — mint 1776-ban — hozzáteszik, hogy a remek-edények „elkészítése elégé tisztességes Légyen, Mindazon altal, mint hogy az ember az életben semmi Dologban tökéletességre nem mehet, az edényeknek hibás voltát 2 Rfo Letételével” kell a remeklőnek megváltania.³³

A remekhibák büntetés-pénzén túl persze jelentős pénzüsszeggel kellett a céhláda vagyont gyarapítani. S ez az összeg az idők folyamán nőttön nőtt — jelezve ezzel a céh elzárkózását, a céhbe kebelezés szigorítását, egyre nehezebbé tételét.³⁴ 1773-ban a remeklő Zelinski János remekhibákért 30 krajcárt, a darabok égetetlen voltáért 2 Rf-ot, a remek megváltásaként 4 Rf-ot, s a céhbe állásért 7 Rf. 30 krajcárt fizetett.³⁵ 1868-ban azonban ennek már többszörösét fizetik a *supplikánsok*. „Az első czéh Gyölés az köszöntő beadási Czéh Gyölés határozódott 4 forintra, azon meg jegyzést hozzá téve, hogy ha a köszöntő kántor gyölés alkalmával történik, akkor csak 2 forint. Az másik Czéh Gyölés vagy a remeklés meg határozási időé 2 forint. A harmadik Czéh Gyölés vagy is az remek vizgalati Czéh Gyölés 4 for. és így a három Czéh Gyölés 8 vagy 10 forint. Az Czéh Taksa rendesen 20 forint. Az Remekbeli hibák az remekhez alkalmazandók 3 forint. Hely váltság 2 forint. Remek Darabok magához váltság 2 forint. Remek darabok égetetlenségért 2 forint. Czéh szüksége fedezésére 5 forint. ...az úgy nevezett koporsó pénz szaporítására 5 forint. ... minden katolikus remekelő Ifjú fákja pénzbe tartozik fizetni 5 forintot.”³⁶ Az 1773-as beállási költség, a 13 Rf. 60 krajcár tehát többszörösére, 54 forintra nőtt 1868-ra.

*

Ezek után vegyük sorra a miskolci fazekasság jelzett darabjait. Már az előbbiekben is láttuk, hogy fazekasaink jellegüket, működési „kategóriájukat” tekintve — sok más magyar fazekasközpontozhoz hasonlóan,³⁷ — *vegyes edény*tek (mázast, mázolatlant, tűzállót, nem tűzállót) készítő-égető *fazekasok* voltak. A hiteles, jelzett remekművek és edények segítségével ehelyütt a hatalmas főzőedények és a nagyméretű mázos butykosok alak- és díszítésbeli sajátosságait állapíthatjuk meg, s mutathatjuk be.

1. A tűzálló anyag lelőhelyeinek térképén Miskolc nem szerepel. Csupán

a főleg nagyipari célokra használható diósgyőri és tapolcai agyagot jelölik.³⁸ Hogy azonban a miskolci „fazekjártók” a változatos edények mellett főzőfazekakat is készítettek, azt a céhes feljegyzéseken túl két *nagyfazék* is igazolja. Ezek máz nélküliek, kiégetetten élénk vörös színűek. Közülük a nagyobb³⁹ készítési idejét a 18. század utolsó negyedére tehetjük. Űrtartalma több az előírásokban megszabott 30 itcénél; megközelítően 35 itce. Formája szerint keskenyfenekű fazék. Fala vastag, durván korongolt. Két függőleges füle, melyek közül az egyik hiányzik, az edény kihajló szájából indul ki, alul három vaskos ujjbenyomással leerősítve. A vállon és a hason egy-egy körülfutó ujjbenyomásos abroncs erősíti, s a díszek e két abroncs között vannak. Itt hat rakott gomb váltja egymást szabálytalan távolságban nyolc préselt — dúccal sajtolt három virágú — csokorral. Az edény vállára nyomott agyaggombócon a miskolci fazekas céh egyik 1768-cal jelzett pecsétjének nyomata látható,⁴⁰ alsó fele pedig teljesen dísztelen (1. kép).⁴¹

2. Harminc iccés a második nagyfazék remekmű.⁴² Hasonlóan az előzőhöz élénkvörös színű és mázatlan. Fala vékony, finoman korongolt. Két függőleges füle, melyek közül az egyik szintén hiányzik, a szájából indul, alul három ujjbenyomással leerősítve. A kihajló ajak alatt hullámvonalban fut körül az ujjbenyomásos abroncs, közeit rátétes bevagdalt kerek gombok, egyetlen helyütt pedig a céh benyomott pecsétje díszíti. Az edény hasát egyenes vonalban körbe futó vízszintes ujjbenyomásos abroncs erősíti (2. kép).⁴³

3. Eltérő formát mutat az előbbi kettőtől a harmadik — megközelítően 30 itzés — pecsételt cserépedény.⁴⁴ Ez a forma lehetett a feljegyzésekben többször előforduló *nogsir*, *Leibstulba való serbi*, azaz éjjeli edény. Agyaga élénkvo-

1. kép. Miskolci nagyfazék.
A cikk fotóit Broczkó T. készítette

2. kép. Nagyfazék

rös színű, s mázatlan. Fala vékonyra korongolt, feneke keskeny, szája széles, ajka szélesen kihajló. Függőleges két füle — ellentétben az előbbi két fazékkal — nem az edény szájából indult, hanem a vállától. Egyetlen dísz az a bevagdalt szélű agyaggomb, amelybe belenyomták a miskolci fazekas céh 1768-as pecsétjét (3. kép).⁴⁵

3. kép. „Leibstulba való serbi”

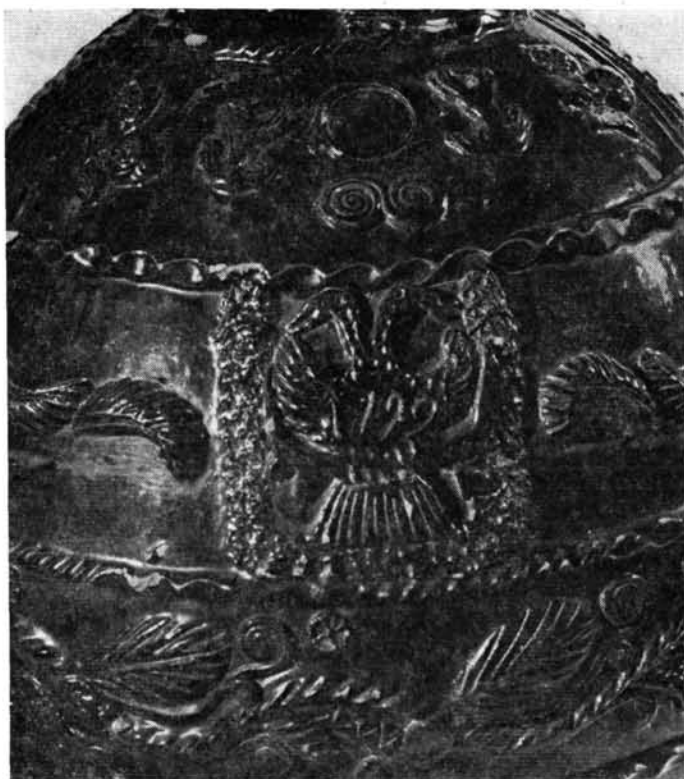
4. A miskolci fazekasok ólomházas remek-edényei közül egy 1799-es butykoskorsó a legrégebbi.⁴⁶ A jelzett évben a miskolci céh csupán egyetlen mestert vett fel, így tehát valószínű, hogy a remekdarabot Varró János mesterlegény készítette.⁴⁷ A formás butykoskorsó felületét rendkívül dúsan ékesítette a mesterlegény domborműves és mélyített díszítmenyekkel. Az edény szűk nyakú, hasas, keskenyfenekű korsó. Füle széles és lapos, s a nyakhoz egy karimával kapcsolódik. A nyakkarimát kettős spirál konzolok támasztják alá, s a fül végig hasonló kettős agyagspirállal és két abronccsal van díszítve. Az edény testét négy ujjbenyomásos és bevagdalt abronccsal öt mezőre osztotta a fazekaslegény. A felső — nyaki — mező felét egymást szakaszonként váltó függőleges és vízszintes árkolás, gerezdelés foglalja el. Az elejét pedig két egy csokorra fogott rózsá-tulipán és két ágaskodó oroszlán között — az edény remek mivoltát bizonyító — benyomott fazekas céhpecsét díszíti. A pecsét alatt a második mező szögletes keretben kétfejű sast ábrázol, ahol a kiterjesztett szárnyak evezőtollai felfelé állanak, s a sas karmaiban egy-egy kardot tart.⁴⁸ A sas plasztikus testén 1799-es évszám olvasható. E középdísz mindkét oldalán körbelevél koszorú fut, a fül eldolgozásánál egy-egy mintázott rózsá rátéttel. A legdúsabban a harmadik mezőt díszítette a remeklő mesterlegény. A hullámos vonalú, vagdalt díszű ágat levelek, spirálban végződő indák, negatív dúccal

nyomott gombok kísérik. A negyedik mező teljesen üres, míg a legalsó — ötödik — sávot függőleges árkolás tölti ki. Az edényt, s egy darabon a fenekét is zöld máz díszíti. A szabadon hagyott kis részen kitűnik a miskolci műhelyekre jellemző élénkvrös színűre égett agyag (4—5. kép).⁴⁹

5. Feltehetően ugyanebből a korszakból származik — tehát 18. század végi, 19. század eleji — a másik zöld mázú butykoskorsó.⁵⁰ A zöld máz a fenekét is elfedi, de a megsérült felületeken látható az élénkvrös agyag. Szája szűk és hosszú a nyaka. Válla és hasa széles, s a fenék felé erősen szűkül. Finoman korongolt, formás edény, függőleges füle széles nyakkarimából indul. Az edényt a remeklő legény alig díszítette. A vállon van csupán dísz: egy egye-

4. kép. Varró János butykoskorsója, 1799.

5. kép. Az 1799-ben készült butkoskorsó részlete

nes, majd egy hullámvonalas karcolt csík, alatta abroncs, melyet a legény szakaszonként bevagdálással és gyűrűs benyomással díszített. Az elejére rakott agyaggombra pedig a miskolci fazekas céh hitelesítő pecsétjét nyomták (6. kép).⁵¹

6. Az ólommázás edények újabb szín-korszakát jelzi a további két fekete butkoskorsó. A kisebbet Tuhay József mesterlegény készítette 1862-ben.⁵² A korsónak szűk, kicsi szája és nyaka van. A lapos fül a nyak karimájából indul és a szűk vállon három ujjbenyomással van eldolgozva. Hasa széles, de a nyak és a fenék felé egyenletesen szűkül. Az edény díszítése a zöld mázas remekdaraboktól gyökeresen különböző technikai eljárással készült. A fekete angobra írókával és ecsettel hordta fel a mesterlegény a díszeket, s végül szintelen mázzal vont be. A nyak és a váll határát ecsettel festett váltakozó fehér és vörös levelek övezik, majd írókás fehér felirat közli: „Tuhay József csinálta 1862”. Az edény hasát körbe írókás, hullámzó fehér színű szár s a ráfűzött széles, még gyakorlatlan ecsetkezeléssel felfestett zöld levelek, fehér és vörös rózsák uralják. Az üresen maradó felületeket pöttyözéssel töltötte ki a remeklő fazekaslegény. Ugyanitt örökítette meg a céh legénytársaságának az iratokból

6. kép. Butykoscorsó, 18. század vége

ismert előjáróit is. A fül alatt „Atyam Transzky Bej Paszmandi ör Dejkan Erdős” míg középütt „Jegyző Ruszkaÿ Károly” szerepel. A has alját két hullámos csík közötti sűrű csikozás díszíti. A butykoscorsó fülét dús fehér és vörös színű levélfüzér fedi (7–8. kép).⁵³

7. Az előzőnél sokkal nagyobb mesterségbeli tudásra utal Hegedűs György 1870-ben készült mives remekmunkája.⁵⁴ A formás, hasas butykoscorsó szűk, kicsi szájú, rövid nyakú. A lapos fül ívesen hajlik az edény oldalfalához. Vállát két ferdén bevagdalt abroncs díszíti. A fekete angobon fehér, vörös és zöld írókás és ecsetelt virágzás van. A száj peremét 3 cm hosszú váltakozó fehér

7. kép. Tuhay József butykorsója, 1862.

8. kép. Az 1862-es butykorsó részlete

9. kép. Hegedüs György butykoskorója, 1870.

és vörös függőleges sávok díszítik. A fület az edény oldalától induló középszálra kapcsolt vörös, fehér rózsák és zöld levelek borítják el. A váll abroncsait a bevagdolás után fehér sávval ecsetelte a készítő, s itt helyezte el a remekműre utaló, írókás feliratot: „Ez a butykos Készült a Fazekas Czéhnek Készítete Hegedüs György.” A butykoskorsó hasát öt külön egységet alkotó díszítmény veszi körbe.⁵⁵A fül mellett biztos kézzel festett rózsakoszorú közepén „Készült 1870” felirat, beljebb fehérrel színezett épület és fölötte formás madár rajza van. Az edény elejét rózsakoszorúval övezett magyar címer, majd „Éljen a Haza Vivát” felirat díszíti. A fül mellett újra formás rózsakoszorú található, közepén 1870-es feljegyzéssel. A pompás színezést alul széles csíkozás zárja el (9—11. kép).⁵⁵

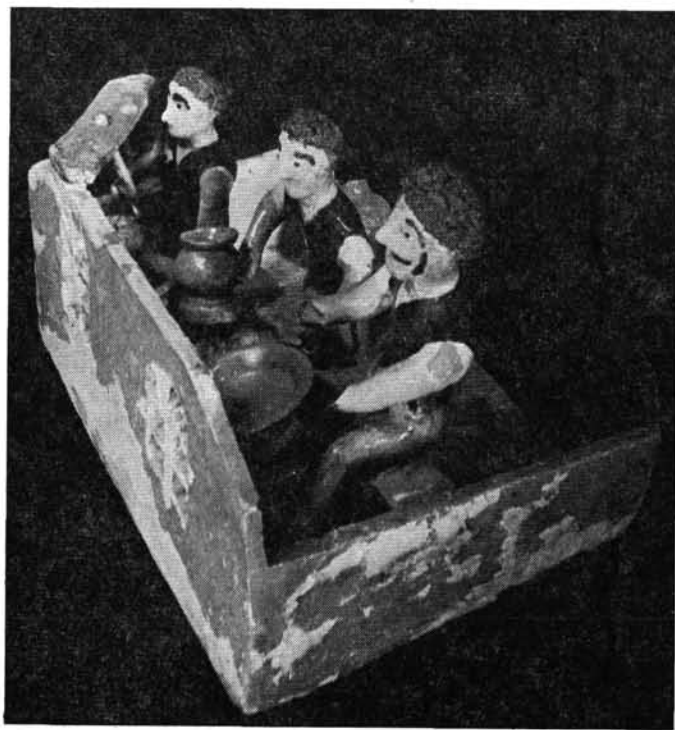
10. kép. Az 1870-es butykoskorsó részlete

11. kép. Az 1870-es butykoskorsó részlete

8. Balázs István fazekaslegényről a céh iratai között egy helyen — 1881-ben — történik említés. Ekkor tagja a legénytársaságnak.⁵⁶ Két remekmunkáját 1882-ben készítette el, de nevének bejegyzésével sem a protokollumban (a remeklés aktusának bejegyzéseinél), sem a mesterkönyvben nem találkozunk. A miskolci ipartársulat tehát nem vette fel tagjai közé, s mint más forrásból tudjuk, Szalonnára — szülőfalujába — költözött és 1912-ig ott folytatta mesteriségét. Miskolcon két remekműve maradt ránk, Szalonnán pedig több munkája, köztük dohánytartók, korsók, fazekak és tálak, mint arról *Kelemen I.* tudósít.⁵⁷

A remeklő legény egy fazekas és egy csizmadia műhely-modellt mintázott meg. A fazekas műhely csupán jelzett három fehér fal — rajta két áttört ablak — között dolgozó három emberalakot ábrázol. A kettős korongon egy mester s egy legény dolgozik. A mester ülve tálat formáz, a legény a pad mögött állva (előtte a padon nagy darab agyag) fazekat korongol. A polcon éjjeli edény szárad. A sarokban kézimalmon egy másik legény őröl festéket. Háta mögött agyagtömb, rajta agyagszelő sarló és bunkó. A kézimalom forgató pálcáját állvány tartja, amelynek felső lapján a készítő személyére vonatkozó karcolt feljegyzés szerepel: „Balázs István 1882”. A fazekasok öltözete egyformán barna nadrágból, fehér ingből és fekete mellényből áll (12. kép).⁵⁸

12. kép. Balázs István fazekas műhelymodellje, 1882.

13. kép. Balázs István csizmadia műhelymodellje, 1882.

9. Balázs István másik remekműve egy csizmadia műhelyt ábrázol. A három fehér fallal körülvett enteriőr több a műhely egyszerű bemutatásánál. A padlón csizmadiaszerszámok terülnek szét. Az ablak alatt levő asztalnál hárman csizmát talpálnak s a sarokban álló pad mellett bőrt szab egy legény (13. kép). A készítő mesterlegénynek az ábrázoláson túl arra is volt „alkotói” ereje, hogy a mester arcának szigorú, az inas arcának és testtartásának ijedt, szorongó megformálásával társadalmi mondanivalót fejezzen ki. Nem véletlen, hogy a készítő éppen e két figurát állítja élesen egymással szembe, hiszen tudjuk, hogy a szalonai legényke előbb egy miskolci csizmadianál tanulta a mesterséget, de otthagyta és fazekasinas lett Bretschneider Károlynál.⁵⁹

Úgy tűnik, hogy Balázs István kedvelte az agyagból készített figurákat, utódai tulajdonában ma is van két emberfej-forma dohánytartó.⁶⁰

10. A jelzett mesterremekeken kívül három edényt tarthatunk még felirata alapján kétségtelenül miskolci produktumnak. Kívül mázatlan, belül szintelen mázzal ellátott az a butykoskorsó-töredék, amelyet 1970 táján a berzéki református templom kertjében ásás közben találtak. A tárgy Berzékre kerülésének útja tisztázatlan, hiszen felirata szerint a bükkaljai Sályon használ-

ták. „Sáj Eklezsija Tot Jánosné Tsináltata Református Eklezsija Részire, Domanszki János Fazekas Mester Misk(olcon) Tsi(nálta).”⁶¹ A ma már csupán töredékben levő butykoskorsó eredetileg 35–40 cm magas lehetett. Anyaga élénkvörösre égett agyag. Testét két vastkos, ujjbenyomásokkal díszített, körbefutó abroncs három mezőre osztja. Az edény vállán a karcolt felirat mellett egy koszorúval övezett évszám: 1842 (a készítés ideje) díszlik. A középső mezőt egy hullámvonalú, ugyancsak ujjbenyomásos abroncs osztja ketté, ahol a teret egy-egy dúccal formált és rátett rózsaszál tölti ki. Az edény alsó harmadából csupán egy levélsor töredéke maradt meg (14–15. kép).

11. A dédestapolcsányi református egyház úrasztali butykoskorsója élénkvörösre égett agyagból készült. Korára és a fazekasra a bekarcolt 1833-as évszám és az AK monogram utal. Miután 1833 körül csak egyetlen ilyen monogramú miskolci mester van, valószínű, hogy a korsó készítője Andrejkovits Kajtán.⁶² Az edény testét dúccokkal formált és rápréselt agyaglepényekkel díszítette a mester. Oldalát két körbefutó ujjbenyomásos abroncs három öve-

14. kép. Domanszki János butykoskorsója, 1842.

15. kép. Az 1842-es butykoskorsó részlete

zetre osztja, de az elejét az öveken átnyúló hatalmas virágkosár díszíti. A kosár falán egy oroszlán domborművű képe, kétoldalra osztva pedig az 1833-as évszám és egy-egy rózsza van. A hatalmas, csipkézett fülön belül egy indára épülnek fel a rózsák és egy tulipán, valamint egy szív és az indára ültetett madár. A kosarat két oldalán egy-egy négyzet alakú rátétben dúccal préselt bőségszaru, körülöttük virágok és levelek kísérik. A kerek és szűk száj alatt a rövid nyakat karimával fogja körbe a függőleges fül. Az edény vállát dúccal formált két rózsacsokor, elején négyszögű keretben oroszlán, s a préselt díszek között húzó-dó pontsor fogja körbe. Az abroncsok által formált második övben ugyancsak rátéteként szív, gránátalma, tulipán és rózsza alakok helyezkednek el. A harmadik — egyébként dísztelen — övben csupán a fület körülvevő két, ívben hajló erősítő abroncs, két gombforma rózsza, valamint a fül felerősítését takaró, rátétes tulipánmotívum van. Az alsó 10 cm-es sávot függőleges árkolás tölti ki. Az egész edényt sárgásbarna angobbal vontta be a készítő mester, s csupán néhány szív és levélmotívumot festett zölddel, amelyre végül szintelen ólom-mázat égetett (16—17. kép).⁶³

16. kép. Butykoskorsó, 1833.

17. kép. Az 1833-as butykoskorsó részlete

12. Ólomházas az az 1849-ben Miskolcon készült butykoskorsó is, melynek felirata szerint „Élyen sokáig A szent Eklésia” „Vadászi István Élyen sokaig, Készült Miskolczon Július 4 negyedik 1849” „Készítete Transzky János Fazekas Mester Ember”. A korsót Parasznyán használták, s onnan is került múzeumi gyűjteménybe.⁶⁴ Készítője az a Transzky János, aki mesterségének alapjait (inasi éveit) a csehországi Kolinban tanulta, legényként 6 évig (1827—1833) ismerkedett a miskolci fazekassággal, s letelepedve itt is lett céhbéli mesterember, 1833-ban.⁶⁵ Hasas korsója durván korongolt, sárgásbarna angobját több helyen zöldesre változtatta az írókával felvitt és elfolyt zöld festék. Az edény elejét díszítő központi feliratot szív forma ujjbenyomásos abroncs veszi körbe, a másik kettőt váltakozó fekete (sötétbarna), világosbarna, zöld és fehér színű levélkoszorú kíséri. A vállon egymáshoz érő, feketére, világosbarnára, zöldre és fehérre festett agyaggombok futnak körbe. Alatta fehérre ecsetelt hullámzó abroncs, melynek közeit fekete, zöld és fehér pontokból alkotott rózsák töltik ki, fölötté pedig fehérrel pöttyözött pontsor húzódik. A rövid és ma már ónnal kipótoltt nyak alatt megismétlődik az évszám: „1849 K. . . rona”. A szöveg között valóban egy zölddel és fehérrel formált, tetején keresztel ellátott korona van. A fül karimával indul, két szélén egy-egy egyenes, közepén kigyóvonalú abronccsal. A fül csatlakozását az edény hasához

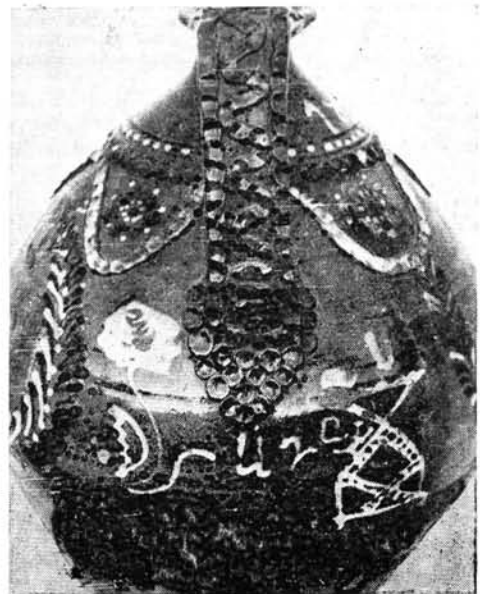
szőlőfürtforma pontok díszítik, kétoldalt fehérrel még egy rózsát és egy asztalt is festett Tránszky János, s mellé is írta: „Urasz”. Az asztalt egyébként kenyér és egy kehely foltja díszíti. A szintelen máz nem fedi az edény alsó 3—4 cm-ét és fenekét (18—19. kép).⁶⁶

*

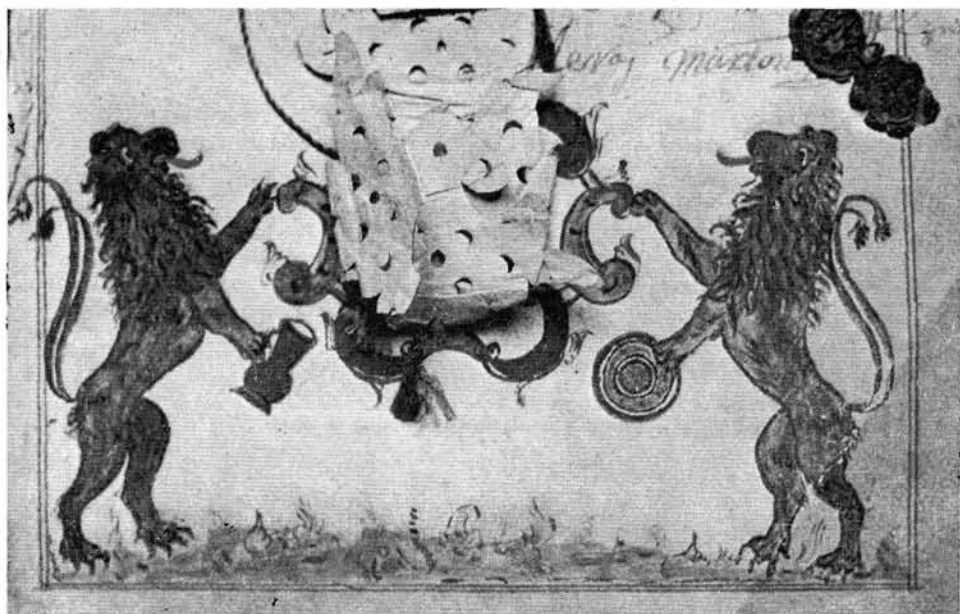
A bemutatott miskolci fazekasmunkák között találunk tehát főzőedényt (nagyfazekat), éjjeli edényt (*nogsirt*), figurális készítményeket (műhelymodelleket) és zömmel butykoskorsókat. Ezek alapján annyit állapíthatunk meg, hogy a miskolci fazekasok a 18. századtól előszeretettel alkalmazták nagyméretű öblösedényeiken a negatív dúcokkal kisajtolt és az edények falára préselt agyagdíszeket. Ezek az applikált ornamensek uralják nemcsak a máz nélküli edények csoportját, hanem a mázas butykoskorsók első — itt ismertetett — darabjait is.⁶⁷ Teljes egészében dúccal préselt díszei vannak még az 1833-as és az 1842-es korszoknak is, az írókás festés alkalmazása az 1849-es korszón jelenik meg. A későbbi darabokon az ecsetet is használták a fazekasmunkák ékesítésére. E darabok alapján természetesen nem lehet végérvényes következtetéseket levonni az edények általános díszítésmódjára vonatkozóan,

18. kép. Tránszky János butykoskorsója, 1849.

19. kép. Az 1849-es butykoskorsó részlete

20. kép Tál és bokály rajza a miskolci fazekas legénytársaság 1771-es szabályzatából

hiszen a legénytársaság 1771-es szabályzatában megfestettek egy tálat és egy bokályformát is, amelyek írókás díszítésre utalnak (20. kép).

Az edények kivétel nélkül élénkvrösrre égett agyagból készültek, melynek alapanyagát a céhíratok tanúsága szerint a Miskolc határában fekvő Nyakvágón és Tapolcán bányászták.⁶⁸ A jelzett edények közül a nagyfazekak, az éjjeli edény és az 1842-es korsó cserépszínű. A 18. század végéről származó két butykoskorsót világosbarna, az 1862-es és 1870-es butykoskorsót fekete angobbal látták el a készítők. Úgy tűnik, hogy az edények alapszíneinek főbb — divat-szerű — változásait segítenek regisztrálni a bemutatott korsók. Más kerámia-központokhoz hasonlóan a miskolci fazekasoknál is megfigyelhető a zöld, világosbarna, fekete alapszínek váltása a 18. század végétől a 19. század végéig.⁶⁹

Fazekasaink készítettek egykor tűzálló fazekakat is, ami azonban nem jelenti azt, hogy a gömri fazekasárúnak ne lett volna vidékünk is piaca. A vásároló mesterek közötti nézeteltérések révén — ahol az áruló hely volt mindig a vita oka — tudjuk, hogy a miskolci, sajószentpéteri, szikszói és aba-újszántói vásárokon a miskolci mestereké volt a legjobb áruló hely, utánuk helyezkedhettek el a többiek, akik közül elsőség illetve a rimaszombati edényeseket.⁷⁰

A miskolci fazekasok produktumait illetően a jelzett edények jellegzetességeinek ismeretében tovább kell tehát folytatni a kutatást, amellyel a laposedények,⁷¹ fennálló öblösedények, sőt a kályhás munkák csoportjait is tisztázhatjuk.

JEGYZETEK

1. Összefoglalását adja *Kresz M.*, 1961. 141—170.
2. *Szendrei J.*, 1904. 579—585.; *Szendrei J.*, 1911. 645—647.; *Domanovszki Gy.*, 1953.; *Voit P.*, 1954.; *Détshy M.*, 1964.; *Soproni O.*, 1959a. 246.; *Soproni O.*, 1959b. 98.; *Kresz M.*, 1972.
3. *Bodgál F.*, 1959.; *Leszih A.*, 1921.
4. A fazekasokra vonatkozóan a Néprajzi Múzeum éves gyarapodását közreadó beszámolókból publikál néhányat *Kresz M.*, 1963. 138—139.; *Kresz M.*, 1970. 118—119.; Általában foglalkozik a remekkel pl. *Richter M. I.*, 1917. 248—260.; *Richter M. I.*, 1946. 64—66.; *Balassa I.*, 1969. 257—260.; *Sarosácz Gy.*, 1972. 11—12.
5. *Mihalik J.*, 1908. 152.; Vö. *Kresz M.*, 1963. 138.
6. Vö.: *Kresz M.*, 1963. 139.
7. *Román J.*, 1951. 301.; *Román J.*, 1965. 372.
8. Vö.: *Kresz M.*, 1963. 138.
9. *Sarosácz Gy.*, 1972. 11.; *Kodolányi J.*, 1957. 348.
10. *Balogh Ö.*, 1972. 314.
11. *Kresz M.*, 1963. 139.
12. Mohácson hasonlóképpen ügyelt a céhmester arra, hogy a remekmű készítése ne kerüljön sokba, használható és könnyen eladható legyen. *Sarosácz Gy.*, 1972. 11.
13. A miskolci fazekas céh artikulusai. A Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Gyűjteménye (továbbiakban: HOM HGY.) Ltsz.: 53. 4613. 1. és 58. 1. 1. Vö.: *Szendrei J.*, 1905. 581—582.
14. A miskolci fazekas céh protokolluma. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1. (továbbiakban: *Prot.*) 66. lap.
15. *Prot.* 55. lap. A pesti üvegeseknél az alcéhmester házában remekeltek. *Dóka K.*, 1970. 78.
16. *Prot.* 199. lap.
17. *Prot.* 73. lap.
18. *Prot.* 55. lap. A pesti céheknél a remeklés a felügyező mesterek felügyelete alatt történt, Mohácson a céhmester, az atyamester, a céhbiztos és a céh néhány vezetője és mestere jelenlétében. *Dóka K.*, 1970. 78.; *Sarosácz Gy.*, 1972. 11.
19. *Prot.* 199. l.
20. *Prot.* 71. lap. Pesten a 19. század közepén a céhek a remeket az ¼ évi vagy külön a remeklő kedvéért tartott gyűlésen kellett feladni. *Dóka K.*, 1970. 76.
21. *Prot.* 76—77.
22. *Prot.* 57.
23. *Prot.* 73, s 40, 47, 49 stb. lapok.
24. A miskolci fazekas céh mesterkönyve HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1. 19. lap.
25. *Prot.* 40. lap.
26. *Prot.* 47. lap.
27. *Prot.* 48. lap.
28. r'Leibstuhl=szobaárnyékszék.
29. *Prot.* 169. lap.
30. *Prot.* 189. lap.
31. *Prot.* 199. lap.
32. *Prot.* 40. lap.
33. *Prot.* 47. lap. A pesti céheknél is előfordult a remekhibák pénzzel történt megváltása, jöllehet Mária Terézia rendeletei ezt tilalmazták. *Dóka K.*, 1970. 79.
34. A pesti céhekbe való beállítás nehézségeit, a mesterek ellenállásának fortélyait a 19. század közepéről részletesen írja le *Dóka K.*, 1970. 72—92.
35. *Prot.* 31. lap.
36. *Prot.* 190. lap.
37. *Kresz M.*, 1960. 299—302.
38. *Mattyasovszky J.*—*Petrik L.* katalógusa alapján *Kresz M.*, 1960. 304.
39. HOM HGY. Ltsz.: 53. 738. 2.
40. Vö.: *Bodó S.*, 1970. 216—217. Érdekes, hogy jöllehet a céhnek két 18. századi, 1768-as és 1778-as évekkal jelölt pecsétjét ismerjük, a céh pecsétlésre egy harmadikat — talán külön a remeklésre készítettet használhattak.
41. Az edény magassága 41,5 cm, szájtátmérője: 33, fenéktátmérője: 18 cm. Egyik füle letörtött, a perem hiányos.

42. HOM HGY. Ltsz.: 53. 738. 3.
43. A nagyfazék magassága 38 cm, szájátmérője: 31 cm, fenékátmérője: 18 cm. Egyik füle letörött, a perem ki van egészítve.
44. HOM HGY. Ltsz.: 53. 738. 4.
45. Az edény magassága 33 cm, szájátmérője 37 cm, fenékátmérője 21,5 cm. Mindkét füle letörött.
46. HOM HGY. Ltsz.: 53. 738. 1.
47. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1. Mesterjegyzék, 5. lap.
48. A kardot tartó kétféjű sas ábrázolása gyakran előfordul a magyarországi 17—18. századi kályhacsempéken. *Kozák K.* 1963. 165—197.
49. Az edény magassága 49 cm, szájátmérője 6 cm, fenékátmérője 19 cm.
50. HOM HGY. Ltsz.: 53. 291. 1.
51. Az edény magassága 44 cm, szájátmérője 4 cm, fenékátmérője 16 cm.
52. HOM HGY. Ltsz.: 53. 292. 1.
53. Tuhay József 1855-ben érkezett Miskolcra a legénytársaság nyilvántartása szerint. Ekkor (1855. április 22-én) a legénytársaság szokása szerint boglár virág nevet választott magának. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1. Tuhay József a remekdarab tanúsága szerint 1862-ben mester szeretett volna lenni Miskolcon, de nevét, a felvételtől szóló bizonyítást sem a mesterkönyv, sem a protokollum nem tartalmazza. Úgy tűnik tehát, hogy az első sikertelen próbálkozás után Tuhay továbbvándorolt Miskolcra. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1.; A tárgy méretei: magassága 39 cm, szájátmérője 4,5 cm, fenékátmérője 16,5 cm.
54. HOM HGY. Ltsz.: 53. 737. 1.
55. A butykoskorsó magassága 44 cm, szájátmérője: 3,5 cm, fenékátmérője: 16 cm. A legénytársaság bejegyzése szerint: „Hegedűs György Az 1859. Év Április 30 napján társopoharazodot és választot magának Rajnunkulus virágot”. A legénytársaság nyilvántartása. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1.; Remeklésének ideje 1870. október 22. A fazekas céh protokolluma. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1. 191. lap.
56. A fazekas céh protokolluma. HOM HGY. Ltsz.: 1881-es bejegyzés.
57. *Kelemen I.*, 1974. 110—113.
58. HOM HGY. Ltsz.: 70. 16. 1. A fazekas műhely-remek mérete: hossza: 25 cm, szélessége: 17 cm, magassága: 17 cm.
59. *Kelemen I.*, 1974. 110. A tárgyakat *Gladics Gyula* ajándékozta a Herman Ottó Múzeumnak. A műhely-remek hossza: 22 cm, szélessége: 15 cm, magassága: 14 cm.
60. *Kelemen I.*, 1974. 110—111. Hasonló dohánytartókat közöl *Tiszafüredről Viski K.*, 1932. 10, 82. kép.
61. Domanszki Jánost a miskolci céh 1841-ben vette fel városi mesterei közé, s valószínűleg felnőttként, idősebb korában került Miskolcra, mert társai többször azzal vádolták, hogy nem remekelt. Prot. 158.
62. 1820-ban vette fel tagjai közé a céh Andrejkovits Kajtánt, de mivel nincs bejegyezve a legénytársaság tagjai közé és remeklésének sincs nyoma, valószínűleg más városból költözött Miskolcra. A fazekas céh mesterjegyzéke. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1.
63. A sárospataki Református Egyházi Múzeum tárgya, ltsz.: G. 1965. 16. Magassága: 41 cm, szájátmérője: 3,5 cm, fenékátmérője: 18 cm, hasátmérője: 30 cm.
64. A sárospataki Református Egyházi Múzeum tárgya, ltsz.: G. 1965. 15.
65. A fazekas legénytársaság jegyzőkönyve, a fazekas céh mesterjegyzéke. HOM HGY. Ltsz.: 58. 1. 1.
66. Magassága: 42 cm, szájátmérője: 3,5 cm, fenékátmérője: 14,5 cm, hasának átmérője: 29 cm.
67. A 18—19. századi veszprémi és Veszprém megyei céhkorsók majdnem kivétel nélkül domborműves és karcolt díszítésűek. *Nagybákay P.*, 1965. 163.
68. Prot. 68.; Vö.: *Bodgál F.*, 1959. 4.
69. A színek váltását leírja pl. Sárospatakról *Román J.*, 1955. 26.; Sárközből *J. István E.*, 1964. 99.
70. HOM HGY. 1 fazekas céh iratai. Ltsz.: 58. 1. 1.; Vö.: *Szendrei J.*, 1911. 646.
71. Egykor fontos lehetett a miskolci talátság is, hiszen a céh remekelőírásain kívül tudjuk azt is, hogy egy 1806-os kismarjai parasztporta leltárában „4 Miskolci tálak” is szerepelnek. *Varga Gy.*, 1970. 10.

IRODALOM

- Balassa I.*, 1969. Adatok az egri szabó céh történetéhez. Az egri múzeum évkönyve, VI. Eger, 1969. 249—265.
- Balogh Ö.*, 1972. A marosvásárhelyi fazekasmesterség. Ethn., LXXXIII. 313—329.
- Bodgál F.*, 1958. Beszélgetés Áfra bácsival. Észak-Magyarország, 1958. január 19.
- Bodgál F.*, 1959. Miskolci fazekasok. Észak-Magyarország, 1959. október 11.
- Bodó S.*, 1970. Borsodi, abaúji és zempléni céhpecsétek. Herman Ottó Múzeum Évkönyve, IX. Miskolc. 189—226.
- Détshy M.*, 1964. Munkások és mesterek az egri vár építkezésein (1493—1596) II. Az egri múzeum évkönyve, II. Eger 151—180.
- Dóka K.*, 1970. A pesti céhrendszer válságának kibontakozása az 1840-es években. Bp.
- Domanowsky Gy.*, 1953. A mezőcsáti kerámia. Bp.
- J. István E.*, 1964. Sárközi népi cserépedények. Népr. Ért., XLVI. 91—137.
- Kelemen I.*, 1974. Felső-borsodi fazekasmester Szalonnán. A Herman Ottó Múzeum Közleményei, 13. Miskolc, 110—113.
- Kodolányi J.*, 1957. A sellyei egyesült czéhbe lévő, és ezután czéhbe állani kívánó mesterek remekjeik kimutatásának feljegyzése. Népr. Közl., II. 1—2. szám, 347—348.
- Kozák K.*, 1963. Kétfejú sasos kályhacsempék Magyarországon. Budapest Régiségei, XX. Bp., 165—197.
- Kresz M.*, 1960. Fazekas, korsós, tálás. Ethn., LXXI. 297—379.
- Kresz M.*, 1961. Magyar népi cserépedények. Népr. Ért., XLIII. 141—170.
- Kresz M.*, 1972. A Borsod megyei fazekasság. A Herman Ottó Múzeum Közleményei, 11. Miskolc, 157—167.
- Leszih A.*, 1921. Egy vasgyári fazekas műhelyében. Miskolci Napló, 1921. 139.
- Mihalik J.*, 1908. A kassai fazekasság artikulusai 1574-ből. Múzeumi és Könyvtári Értesítő, II. 152.
- Nagybákay P.*, 1965. Veszprémi és Veszprém megyei céhkorszakok. A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei, 4. Veszprém, 1965. 139—204.
- Richter M. I.*, 1917. A remeklés. Ethn., XXVIII. 248—260.
- Richter M. I.*, 1946. Az egri mészárosremeklés. Ethn., LVII. 64—66.
- Román J.*, 1951. A sárospataki fazekasság vázlatos ismertetése. Ethn. LXII. 294—350.
- Román J.*, 1955. Sárospataki kerámia. Bp.
- Román J.*, 1965. A sárospataki fazekasság műszókincse és szerszámkészlete. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, V. Miskolc, 347—397.
- Sarosdéz Gy.*, 1972. A mohácsi kerámia és története. Pécs.
- Soproni O.*, 1959a. A régi magyar ólomházas fazekasság. Az Iparművészeti Múzeum Évkönyve. II—III. Bp., 233—247.
- Soproni O.*, 1959b. Bizánci hatások a felsőtiszai kerámiában. Népr. Ért. XLI. 75—143.
- Szendrei J.*, 1905. Miskolc város története. II. Miskolc.
- Szendrei J.*, 1911. Miskolc város története. IV. Miskolc.
- Varga Gy.*, 1970. Egy parasztporta leltára 1806-ban. Múzeumi Kurír, 2. Debrecen, 8—18.
- Viski K.*, 1932. Tiszafüred pottery. Budapest.
- Voit P.*, 1954. Későreneszansz kályhák Miskolci Mihály műhelyéből. Művészettörténeti Értesítő, III. 118—122.

GEZEICHNETE MISKOLCER TÖPFERARBEITEN (Auszug)

Über die Merkmale der Töpfereizentralen im historischen Ungarn wissen wir verhältnismässig viel. Seit dem Mittelalter existieren in einigen Städten (z.B. Buda, Debrecen, Nagyvárad, Miskolc) solche Töpfereizentralen, von denen wir historische Angaben besitzen, das Charakteristische ihrer Arbeit hat die Forschung bisher nicht erschlossen. Hier publiziert der Verfasser einige der Miskolcer Töpferarbeiten, die durch ihre Stempel, Aufschriften nachweisbar als Miskolcer bezeichnet werden können.

Mit Hilfe von Dokumenten der Miskolcer Töpferzunft — die im Miskolcer Museum aufbewahrt werden — stellt der Verfasser fest, dass die Zunft Prüfungsstücke grossen Ausmasses als Bedingung für die Meisterprüfung der Gesellen stellte. Im 18. Jahrhundert mussten die Gesellen folgende Arbeiten zur Prüfung anfertigen: 1 riesigen Kochtopf (30 Halbe), Angster 1 Nachtopf, 1 Schale von 60 cm Breite und 1 Krug mit genau 1 Seidel Fassungsvermögen. Im 19. Jahrhundert wurden sowohl die Masse als auch die Anzahl der Prüfungsstücke reduziert.

Der Verfasser erläutert aus dem 18. Jahrhundert fünf, aus dem 19. Jahrhundert sieben gezeichnete Töpferarbeiten (Meisterarbeiten und mit Dokumenten beglaubigte Stücke).

Zwei grosse Töpfe zeigen, dass aus Ton, der in der Stadt gefunden wurde, feuerfeste Gefässe hergestellt wurden. Von den 7 Angstern hat einer nur eine innere Bleiglasur, bei zwei Krügen bildet die grüne Bleiglasur die Grundfarbe, zwei sind hellbraun und zwei weitere sind mit schwarzem Engobe und farbloser Bleiglasur geschmückt. Die Ornamente der Stücke aus dem 18. Jahrhundert und der Krüge von 1833 und 1842 wurden mit einem negativen Klischee geformt und auf die Wand der Gefässe gedruckt. Die Verzierung mit Feder und Pinsel erscheint auf dem Krug aus dem Jahre 1849.

Zwei Prüfungsstücke aus dem Jahre 1882 nehmen einen besonderen Platz ein, sie stellen eine Töpfer- und eine Schuhmacherwerkstatt dar. Sie sind bedeutende Denkmäler der Entwicklungs- und Kleidungs-geschichte beider Gewerbe.

Bei der weiteren Erforschung der Miskolcer Töpferei muss — ausgehend von den charakteristischen Merkmalen der hier erläuterten Gefässe — der Kreis ausgedehnt werden auf die Flachgefässe, auf die bauchigen Gefässe und sogar auf die anderen Gruppen der Ofensetzerarbeiten.

SÁNDOR BODÓ